

VÉGHSEŐ TAMÁS

**...PATRIARCHAM GRAECUM CONVERTIT AD UNIONEM...
A RÓMAI NÉMET-MAGYAR KOLLÉGIUM HÁROM
EGYKORI NÖVENDEKE ÉS AZ UNGVÁRI UNIÓ**

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. A közös szellemi gyökerek: a Német-Magyar Kollégium és a poszt-tridentinus mentalitás; 3. Lippay György az egri püspöki székből; 4. Jakusich György; 5. Varró István; 6. Lippay György az esztergomi érseki székből; Függelék.

1. Bevezetés¹

Az 1646 áprilisában megkötött ungvári unió elő- és utótörténetének kutatása során – különösen az eseményekre jelentős hatást gyakorló szereplőket vizsgálva – feltűnően nagy számban találkozunk a római Német-Magyar Kollégium (Collegium Germanicum et Hungaricum) egykori növendékeivel. Mivel az unió sorsának alakulásában mindig fontos szerepet játszott az illetékes egyházi méltóságok személyes elkötelezettsége, vagy éppen az elkötelezettség és az érdeklődés hiánya, ezért hasznosnak tűnik a főszereplők tevékenységének beható vizsgálata. Ennek során célszerű nagy figyelmet fordítani annak megválaszolására, hogy az érintettek milyen indítással és milyen elképzelésekkel közelítették meg az unió kérdését. Az uniós folyamatokba bekapcsolódó egyházi személyek motivációs hátterének vizsgálatát megkönnyíti, ha az érintettek körét leszűkítve figyelmünket a Német-Magyar Kollégiumból kikerülő egyházi méltóságokra irányítjuk. E helyen három, az egyházi hierarchiában eltérő szinten működő és az uniós eseményekbe változó intenzitással bekapcsolódó prelátus tevékenységét vizsgáljuk: az egri püspökségből a magyar hierarchia csúcsára eljutó *Lippay Györgyét*, az egri püspökként az uniót jegyző, fiatalon elhunyt *Jakusich Györgyét* és a történetírásunkból alig ismert, ungvári plébános és egri kanonok *Varró Istvánét*.

¹ Tanulmányom megírását a jezsuiták Faludi Ferenc Akadémiája támogatta. Támogatásukat ezúton is köszönöm.

Közös szellemi gyökereik tanulmányozása és uniós tevékenységük vizsgálata közelebb vihet minket annak az egyházi közegnek a megértéséhez, melyben az ungvári unió létrejött és görög katolikus egyházunk kialakult.

2. A közös szellemi gyökerek: a Német-Magyar Kollégium és a poszt-tridentinus mentalitás

A római Német-Magyar Kollégium az 1552-ben Loyolai Szent Ignác általa alapított Collegium Germanicum és az 1579-ben a jezsuita Szántó István kezdeményezésére létrehozott Collegium Hungaricum 1580-ban történt egyesítésével jött létre.² Mind Szent Ignác, mind pedig az ő nyomdokaiban járó Szántó István egyértelmű lelkipásztori céllal szorgalmazta az alapítást.³ A kollégiumnak elsősorban olyan lelkipásztorokat kellett képeznie, akik hazatérve a Német Birodalomba és Magyarországra, sikeresen veszik fel a küzdelmet a protestantizmussal. Az alapítók felkészült hithirdetőket kívántak a német és a magyar katolikus egyház rendelkezésére bocsátani, akik képesek a megrendült és megfogyatkozott katolikus közösségeket megvédeni és megerősíteni. A Tridenti Zsinaton végbement tanbeli tisztázás ehhez megteremtette az alapot, az ugyanott megfogalmazott reformintézkedések pedig biztosították a katolikus megújulás eszköztárát.

A Német-Magyar Kollégium működése annak ellenére is egyértelműen sikeresnek mondható, hogy az alapítást (és a XIII. Gergely által végrehajtott újjáalapítást) követő néhány évtized alatt az intézmény profilja alapvetően megváltozott. A 17. század első éveitől kezdődően ugyanis már nem elsősorban a lelkipásztorképzés állt a középpontban, hanem az egyházi elitképzés. A jezsuiták és a Propaganda Kongregáció ugyan ismételten kísérletet tettek az eredeti célokhoz való visszatérésre, a Kúria és a növendékeket Rómába küldő egyházmegyéik vezetői első-

² A kollégium történetéhez: STEINHUBER, A., *Geschichte des Kollegium Germanikum Hungaricum in Rom*, I-II. Freiburg am Breisgau ²1906. – BITSKEY, I., *Hungariából Rómába. A római Collegium Germanicum Hungaricum és a magyarországi barokk művelődés*, Budapest 1996. – FRAKNÓI, V., „A római magyar szeminárium története”, in *Katolikus Szemle* (1912) 444-453. és 562-580. – SCHMIDT, P., *Das Collegium Germanicum und die Germaniker. Zur Funktion eines römischen Ausländerseminars (1552-1614)*, Tübingen 1984.

³ Szántó maga is kitént a lelkipásztorkodás terén: SZILÁGYI, CS., „Szántó (Arator) István erdélyi és partiumi működése (1580-1588)”, in *Történelmi Szemle* 3-4 (2002) 255-292.

sorban megbízható káderképzőnek tekintették az intézetet.⁴ A Kollégiumból hazatérő növendékek – a kevés kivételtől eltekintve, akik életük végéig aktív lelkipásztori szolgálatot láttak el – többnyire rövid pasztorációs tevékenység után (vagy azt teljesen mellőzve) fokozatosan előrehaladva az egyházi ranglétrán, komoly karriert futottak be. A profilváltás természetesen összefüggésben van azzal a ténnyel is, hogy a 16-17. század fordulójától kezdve egyre több egyházmegyei szeminárium nyitotta meg a kapuit szerte Európában (gyakran gyakorlatilag lemásolva a Német-Magyar Kollégium szabályzatát és szervezeti felépítését), melyek egyre több jól képzett és elkötelezett lelkipásztort bocsátottak a püspökök rendelkezésére. Ugyanakkor azt sem szabad elfeledni, hogy a tridentini zsinat után az elítélés már egészen mást jelentett, mint a középkorvégi egyházban. A Német-Magyar Kollégiumban a jezsuiták már nem egyházi javakra predestináltak és azokat halmozó főurakat neveltek, hanem lelkipásztori szemlélettől átitatott, az egyházmegyéék élén pásztorként álló és a katolikus egyházért tenni akaró főpapi utánpótlásról gondoskodtak.

A magyarországi egyházmegyékből érkező alumnusok között az 1620-as évektől kezdődően az átlagnál is nagyobb számban találhatunk olyanokat, akik komoly egyházi karriert futottak be. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy Pázmány egészen egyértelműen a katolikus vezetőréteg kiképzőhelyének tekintette a Német-Magyar Kollégiumot, s olyan növendékeket küldött Rómába – nem kis anyagi áldozatot vállalva –, akiknek fontos feladatokat szánt a magyar egyház vezetésében. Nem véletlen az, hogy Pázmány három közvetlen utódja az esztergomi érseki székhelyben – Lósy Imre, Lippay György és Szelepcshényi György – a római intézetben készült fel feladatára. Nem túlzás azt állítani, hogy a katolikus egyház 17. századi megújulását és 18. századi virágzását az egykori germanikusok vezényelték le, akik a magyar katolicizmus újjáépítése és reformja mellett kiemelkedőt alkottak a barokk kultúra magyarországi meghonosítása terén is.

Ha számba kívánjuk venni annak a tridentinus szellemiségnek a jellemzőit, melyet a Német-Magyar Kollégium hosszú időn át sikeresen közvetített a falai között nevelkedő papnövendékeknek, akkor az alábbi fontos megállapításokat kell rögzítenünk:

a. A tridentini zsinat utáni korszak papja jól képzett, a jezsuitáknak köszönhetően korának legmagasabb színvonalú teológiai képzettségben

⁴ Vö. Wolfgang Reinhardt bevezetése Peter Schmidt könyvéhez: SCHMIDT, *op. cit.*, XIV.

részesül. Ez magában foglalja a klasszikus műveltség (humaniorák) elsajátítását, valamint a filozófiai és teológiai tudományokban való jártasságot.

b. A papi önazonosság alapja – a reformáció tanaival ellentétben – a szentmise-áldozat bemutatása és a szentségek kiszolgáltatása. A társadalomban elfoglalt helyét alapvetően a laikusoktól való elkülönülés határozza meg.

c. A pap liturgikus funkciói mellett döntő szerepet kap az ige-hirdetés és a hitoktatás. A korszak papjai számára magától értetődő, hogy az Isten Igéjét a nép nyelvén rendszeresen magyarázzák. Ennek érdekében a prédikáció művészetében való jártasság elsajátítása kiemelt helyet kap a papképzésben. Hasonló jelentőséget kap a hitoktatás, melynek elsődleges célja a középkori felületes evangelizáció hiányosságainak felszámolása.

d. A katolikus öntudat megerősítése a papnevelés egyik alapvető feladata. A katolikus megújulás papja csak akkor veheti fel a versenyt a protestáns prédikátorokkal, ha teljes mértékben meg van győződve a katolikus hit igazsága és kizárólagossága felől. A gyakran szélsőséges körülmények között végzett lelkipásztori munka erős katolikus öntudat és szilárd meggyőződés nélkül elképzelhetetlen lett volna. Minden körülmények között a katolikus érdeket szolgálja, az egyházért kész vértanúságot is szenvedni.

e. A pap a püspök munkatársa: nem önállóan tevékenykedik a plébániát saját javadalmának tekintve, hanem összhangban az ordináriusával. Annak utasításait betartja és ellenőrző szerepét elfogadja. A plébánia területét csak kivételes esetben hagyja el.

f. Az életszentségre való törekvés komoly elvárásként fogalmazódik meg a papsággal szemben: a zsinat utáni pap sokat imádkozik, visszafogottan él, erkölcsileg kikezdzhetetlen, karitatív szolgálatra készen áll.

g. A pap képzettségének köszönhetően jártas a kultúra területén, de a kultúrát is az apostolkodás és misszió szolgálatába állítja.

h. A pap életének és tevékenységének legfőbb törvénye a lelkek üdvössége (*salus animarum suprema lex*). A korszak klerikusait – az egyházmegyékben működő papokat, a misszionáriusokat és a püspököket – mélyen áthatja az a gondolat, hogy a katolikus egyházon kívül élők lelki üdvössége veszélyben forog. Meggyőződésük szerint az eretnokség vagy éppen a katolikus hittételekkel kapcsolatos tudatlanság az örök kárhozatra vezet. Ezért az eretnokségek felszámolása és a tévelygők

visszavezetése a katolikus anyaszentegyházba nem más, mint a lelkek megmentéséért tett erőfeszítés.⁵

A felsorolt jellemzők természetesen nem csak a megreformált papi életre, hanem a tridentinus püspök-eszményre is vonatkoznak.⁶

3. Lippay György az egri püspöki székben

A nemesi családból származó Lippay György Bécsben született (1600. október 6.), a császárvárosban tanult a jezsuitáknál. Első egyházi javadalmát, az egri kanonokságot a császártól már 13 évesen megkapta. Rövid grazi kitérő után, ahol magiszteri címmel fejezte be filozófiai tanulmányait, Pázmány Rómába küldi. A Német-Magyar Kollégium növendékeként 1621 és 1625 között teológiát és kánonjogot tanult. Az intézet anyakönyvében rektora feljegyezi róla, hogy példás magaviseletével tűnt ki, előljárói bizalmából a kollégium Mária-kongregációját is vezette.⁷ Hazatérése után pályája töretlenül emelkedett. Először az esztergomi főszékeskáptalan tagja lett, majd két év múlva tornai főesperes, 1628-tól Szent Istvánról nevezett prépost. 1627-ben érsekújvári plébános, majd a nagyszombati szeminárium prefektusa. Pázmány egyik közvetlen munkatársaként 1632-ben elkísérte érsekét Rómába. A következő évben a veszprémi püspökség élére került, majd 1637 májusában III. Ferdinánd az egri püspökségre helyezte át. Alig öt évvel később Lósy Imre halálát követően került az esztergomi érseki székbe.⁸

Az egri püspökség átvétele után Lippay figyelme hamar a keletiek felé fordult. 1641 márciusában a bécsi nunciushoz írt levelében⁹ azt írja, hogy már két éve tárgyalásokat folytatott Tarasovics Bazil munkácsi püspökkel, akit csak a munkácsi várkapitány önkénye akadályozott meg abban, hogy 1640 decemberében letegye a katolikus hitvallást Lippay előtt. Hodinka Antal szerint Tarasovics püspök és elődjei már

⁵ MEZZADRI, L., *Storia della Chiesa tra medioevo ed epoca moderna*, Roma 2001, vol. 3, 345.

⁶ VÉGHSEŐ, T., „A püspök-ideál reformja a Tridenti Zsinaton”, in Ivancsó, I. (szerk.), *Ecclesiam aedificans. A 70 éves Keresztes Szilárd püspök köszöntése*, Nyíregyháza 2002, 433-443.

⁷ VERESS, E., *Matricula et acta alumnorum Collegii Germanici et Hungarici ex Regno Hungariae oriundorum, vol. I. Matricula (1559-1917)*, Budapest 1917, 26.

⁸ TUSOR, P., „Lippay IV. György”, in Beke, M. (szerk.), *Esztergomi érsekek 1001-2003*, Budapest 2003, 296-302.

⁹ HODINKA, A., *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára, 1458-1715*, Ungvár 1911, 71. (A továbbiakban: Hodinka Okm.)

hosszabb ideje nyitottak voltak az egységre, mivel lengyelországi kapcsolataikon keresztül közvetlen tapasztalatokat szerezhettek arról, hogy az 1596-ban megkötött breszti unió milyen jótékony hatást gyakorolt az ottani görög katolikusok sorsának alakulására.¹⁰ A kapcsolatfelvétel elmaradása, illetve a Krupeczky Atanáz przemysli püspök nevéhez fűződő sikertelen kísérlet valószínűleg annak is betudható, hogy Lippay elődjei az egri püspöki székben nem mutattak kellő érdeklődést az unió ügye iránt. Lippay azonban felismerte az unió egyházpolitikai jelentőségét, s tudta, hogy a rábízott területen a katolikus egyház pozícióit jelentősen javíthatja egy hatalmas, mintegy százezer lelket számláló vallási közösség integrálásával. Helyzetértékelését és elképzeléseit tartalmazza az a jelentés, melynek az Egri Főegyházmegyei Levéltárban található másolatát Sugár István ismertette kivonatolva,¹¹ míg eredetijét újabban Tusor Péter találta meg a római állami levéltárban és közölte szöveghűen, illetve magyar fordításban.¹² A Tusor Péter által 1641 november/decemberére datált¹³ *ad limina*-jelentés második pontjában Lippay felvázolja az egyházmegyéje területén élő keletiek helyzetét. Összegzésében olyan információkat is találunk, melyek az unió előtörténetéhez fontos adalékokkal szolgálnak, ezért szó szerint közöljük:

Másodszor: Az egri püspökségben rutén szakadárok is lakkak, akik a Lengyelországot Magyarországtól elválasztó Kárpát-hegység vonulatain élnek, teljes hosszában le egészen a moldvai és erdélyi határig. Számuk majdnem a százezer lélekhez közelít, a görögök szakadár hitét követik, a szlavóntól avagy illirtől nem nagyon különböző, sőt azzal közel azonos rutén nyelvet használják. Műveletlen, egyszerű nép, mindnyájan parasztok, falusiak. A betűvetésben jószerével senki sem jártas közülük, a fegyverforgatásban is csak kevesen, szinte kivétel nélkül mindnyájan földműveléssel és állattartással foglalkoznak. Skizmatikus pátriárkájuk Magyarországon, az erdélyi fejed-

¹⁰ HODINKA, A., *A munkácsi görög-katolikus püspökség története*, Budapest 1909, 268. (A továbbiakban: Hodinka Tört.)

¹¹ SUGÁR, I., *Az egri püspökök története*, Budapest 1984, 315-317. Lippay egri működése görög katolikus vonatkozásainak újabb ismertetése: JANKA, GY., „Az ezeréves egri egyházmegye és a görög katolikusok”, in *Athanasiana* 19 (2004) 145-157.

¹² TUSOR, P., „Lippay György egri püspök (1637-1642) jelentése Felső-Magyarország vallási helyzetéről (Archivio Santacroce)”, in *Levéltári Közlemények* 73 (2002) 199-241.

¹³ TUSOR, *op. cit.*, 221.

lem, mint magyar főúr tulajdonában álló munkácsi vár mellett székel. Ugyanott található Szent Bazil szakadár szerzeteseinek kolostora, amelynek megélhetését három vagy négy település kellően biztosítja. Ez a pátriárka, bár az erdélyi fejedelem mindenféle ármánykodással, falvainak, birtokainak elvételével a kálvinizmus felvételére akarta kényszeríteni, megmaradt vallásában. Igaz, akadnak olyan települések is, amelyek már az eretnekségre tértek és beengedték a prédikátorokat. A rutének között számos görög rítusú egyházi, pap működik, akiket batykóknak neveznek, ám műveletlenek: a latin nyelvben teljességgel járatlanok, alig tudnak írni, leginkább csak a cirill betűket ismerik, a köznéptől nem különböznek sem életmódjukban, sem pedig szokásaikban. Eleddig e ruténeket, mivel a görög rítust és az illír nyelvet használják, az egri püspökök elsősorban az óriási paphiány miatt a szomszédos lengyel püspök figyelmébe ajánlották. Arra kérték a lengyeleket, hogy amennyiben nekik jobb lehetőségük nyílik felkarolásukra, ne habozzanak segítségükre sietni és viseljék szívükön a vallás, az istentisztelet ügyét. Úgy tűnt azonban, hogy az efféle ajánlás meglehetősen csekély eredményre vezetett, s hogy a lengyelek nem fordítanak akkora gondot és figyelmet az idegen bárányokra, mint a sajátjaikra, kiváltképpen azon dolgokban, amelyek némi pénzt és költséget igényeltek volna. Végül pedig a kínálózó alkalmat megragadva maguknak kezdték követelni a rutének területeit és arra törekedtek, hogy őket az egri püspök és az ország kárára lelkiekben joghatóságuk alá vessék. Ezért azt véltem alkalmazhatóbbnak s szükségesnek, hogy saját pásztoraik szánják rá végre magukat és kíséreljenek meg végre törődni e juhaikkal. Kiváltképpen azért, mivel nem olyan régen nyolc vagy tíz település is egyhangú döntéssel, önként a katolikus hit és a római rítus elfogadására ajánlkozott, sőt mi több, néhány más falu már korábban felvette a katolikus hitet. Istápolásukra lenne mód és lennének eszközök.

Először is, ha pátriárkájuk skizmából az egyházzal alkotott unióra visszavezethető lenne. Ő a maradék tömeget könnyen, s szinte észrevétlenül egyesíthetné az egyházzal és az igaz vallásra téríthetné.

Másodszor, ha e rutének fiai iskolákban és alumnátusokban nevelődnének, tanulnának, soraikból később nem csupán papok,

hanem püspökök és pátriárkák is kikerülhetnének. Leginkább persze abban az esetben, ha néhányan közülük Rómában, a keleti rítusú görög kollégiumban folytathatnák tanulmányaikat.

Harmadszor arra lenne szükség, hogy a rutének között Szent Bazil uniált szerzetesei számára mihamarább s tényleg létesüljön egy kolostor és épüljön egy templom. E szerzetesek oktatnák a népet, kiszolgáltathatnák a szentségeket, a sokaságot pedig a hitre vezethetnék és abban megtarthatnák. Ilyen rutén nyelvű és görög rítusú szerzeteseket a szomszédos lengyelektől nem lenne nehéz szerezni, kiváltképpen nem az Apostoli Szék tekintélyének latba vetésével, amelynek parancsára és az iránta való engedelmességnek köszönhetően e szerzeteseket be lehetne hozni az országba.

Negyedszer a rutének áttérítésének és nevelésének nem csekély javára válna katolikus földesuraik befolyása és hatalma, leginkább Homonnay gróf úré, az ifjabbik Rákóczyé és néhány másé.¹⁴

Lippay helyzetértékeléséből kitűnik, hogy a katolikus egyház megszilárdításán fáradozó főpap aggodalommal szemlélte a protestáns befolyás növekedését a keleti szertartásúak körében. Az egyházmegye főpásztoraként feladatának tekintette, hogy ne csak a katolikusnak megmaradt híveket védje meg, s ne csak a protestánsá lett lakosságot próbálja meg visszatéríteni, hanem a két nagy felekezet ütközőzónájában található keleti szertartású keresztényeket is megnyerje a katolicizmus számára. Szavaiból kiderül az is, hogy maguk a keletiek is inkább a katolicizmus elfogadására hajlanak, mintsem a kálvinista felekezethez való csatlakozásra. Jóllehet az erdélyi fejedelem ösztönzésére egyes falvak reformátussá lettek, s ezekben már prédikátorok működnek, a püspök mégis úgy ítéli meg, hogy a katolikus egyházzal való uniónak nagyobb az esélye. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy néhány falu már áttért a katolikus egyházba, s nyolc-tíz település kifejezetten a katolikus hit elfogadására ajánlkozott. Az unió fogalmának tisztázatlanságára vagy éppen Lippay egyértelmű elképzeléseire utal a püspöknek az a megjegyzése, hogy ezek a települések nem csak a katolikus hit, hanem a római rítus átvételére is hajlandóságot mutattak. Nehezen elképzelhető, hogy a tridentinus mentalitásban – melynek egyik fontos jellemzője az unifor-

¹⁴ TUSOR, *op. cit.*, 204-206.

mizálás – nevelkedett főpap az unió hosszú távú céljaként ne a megtérítendő népesség teljes, a rítusra is kiterjedő integrálását jelölje meg. Lippay ugyanakkor tisztában van azzal, hogy a latin rítus átvétele nem történhet meg azonnal, hiszen ez az említett precedens ellenére a többség esetében inkább hátráltatná az unió elfogadását. Ezért arra helyezi a hangsúlyt, hogy az egység gondolatát a keletiek püspöke, papjai és szerzetesei először fogadtassák el a néppel. Az unióra lépett közösség átformálása pedig a későbbi évtizedek feladata. A Lippay által felvázolt „Road-Map” tulajdonképpen a helyi adottságokat ötvözi a rekatolizáció jól bevált forgatókönyvével. Az első lépés a „pátriárka” megnyerése az unió ügyének. Ebben a tekintetben a püspök helyzeti előnyben van, hiszen – amint azt szintén jelzi – Taraszovics ellenállt az erdélyi fejedelem kezdeményezéseinek és inkább a katolicizmus elfogadására hajlik. A következő lépés a katolikus megújulás leghatásosabb eszközének, az oktatásnak az előtérbe helyezése. Lippay szükségesnek érzi ugyanak a módszernek az alkalmazását, mely a protestánsok rekatolizálásában már sikeresnek bizonyult: meg kell szervezni a rutén értelmiség taníttatását katolikus (nyilván elsősorban jezsuita) tanintézetekben, hogy a katolikus szellemiség a második generáció számára már egészen természetes szellemi közeg legyen. Ebben a pontban nyilvánvalóvá válik, hogy a rítus megváltoztatását a püspök nem érzi sürgető feladatnak, hiszen azt javasolja, hogy az arra alkalmas növendékek a római Görög Kollégiumban készüljenek fel papi hivatásukra. A harmadik pontban egy másik klasszikus „eszköz”, a szerzetesség bevetésének lehetőségét tárgyalja. Mivel a keletiek körében – ahogyan azt korábban jelezte – a szerzetesek már jelen vannak, ezért nem nyugati szerzetesek alkalmazását tartja szükségesnek, hanem a baziliták megerősítését. Ennek érdekében javasolja egy önálló bazilita kolostor és templom építését, nyilván azzal a céllal, hogy a szerzetesek a püspöktől és a kiépítendő egyházmegyei intézményektől elkülönüljenek. A lengyel kapcsolatot, melyből elődeinek inkább hátránya, mintsem előnye származott, lengyel szerzetesek alkalmazásával ismét újraélesztené, de már a Szentszék felügyelete alatt, hogy joghatósági kérdések fel se merülhessenek. A negyedik pontban felvetett földesúri támogatás ugyancsak ismerős a rekatolizáció eszköztárából.

Lippay soraiból kitűnik, hogy a keletiek uniója tulajdonképpen már azelőtt megkezdődött, még mielőtt az illetékes egyházi vezetők az egység konkrét feltételeit tisztázták volna. Úgy tűnik, hogy az unió konkretizálódását és 1646-ban történő megkötését elsősorban a katolikus és protestáns felekezetszerveződés folyamata kényszerítette ki. A keletiek

számára az unió – amennyiben konkrét és betartható feltételek mellett köttetik meg – ilyen értelemben „menekülőkapuként” szolgált, melynek segítségével elkerülhették a teljes identitásvesztés veszélyét. A protestantizmus által felkínált lehetőségnél sokkal vonzóbb lehetett a katolikus egyházzal alkotandó egység. Annál is inkább, mert a lengyelországi görög katolikus egyház létrejötté és félévszázados fennállása követhető, több szempontból pedig kifejezetten előnyös modellnek tűnhetett.

Lippay tisztában volt azzal, hogy a protestáns konkurenciát nem lesz könnyű legyőznie, hiszen az erdélyi fejedelem földesúri jogainak érvényesítéséről természetesen nem kívánt lemondani. Akaratát Balling János munkácsi várkapitányon keresztül érvényesítette, aki a fizikai erőszaktól sem riadt vissza annak érdekében, hogy az uniót megakadályozza. Amikor Lippay az idézett jelentését megfogalmazta, akkor már véget ért Taraszovics Bazil püspök több hónapig tartó megalázó fogsága. Szabadulását annak köszönhette, hogy az uralkodó, s Lippay vezetésével az egyházi rend határozottan fellépett az érdekében.¹⁵ Néhány hónappal később, 1642 májusában Bécsben III. Ferdinánd, Lippay és bécsi nuncius jelenlétében Taraszovics letette a katolikus hitvallást. Munkácsra ugyan nem térhetett vissza, s az uralkodói kegynek köszönhetően Kállóban telepedhetett le, az egri püspök mégsem lehetett elégedetlen: elképzeléseinek első pontja, a „pátriárka” megtérítése megvalósult.

Taraszovics Munkácsra történő visszahelyezéséért Lippay egri püspökként már csak rövid ideig léphetett fel. 1642 novemberében az uralkodótól átvehette az esztergomi érseki székre történő kinevezését. Egyéb fontos érdemei mellett – 1635-től udvari magyar kancellár – nyilvánvalóan az unió érdekében, s a Habsburg-rivális erdélyi fejedelem ellenében tett erőfeszítései is szerepet játszottak kinevezésében.

4. Jakusich György

Lippay az egri püspökséget annak a Jakusich Györgynek adta át, akire a kortársai mint emelkedő csillagra tekintettek. Evangélikus főnemesi családban született (Thurzó György nádor unokajaként),¹⁶ s csak 1623-ban, tizennégy éves korában katolizált. Boroszlói, majd bécsi

¹⁵ Lippaynak a Szentszéket tájékoztató leveleire írt válaszokat, illetve intézkedéseket közli: LACKO, M., *Unio Uzhorodiensis Ruthenorum Carpathicorum cum Ecclesia Catholica*, Roma 1965, függelék, 12-16. sz. iratok

¹⁶ Életrajzi adatok: Diós, I. (szerk.), *Magyar Katolikus Lexikon*, Budapest 2000, V. köt., 570-571.

tanulmányai után, 1630-ban Pázmány ajánlólevelével a Rómába érkezik,¹⁷ s a Német-Magyar Kollégium növendékeként folytatja tanulmányait. Egyházi pályája azonban olyan meredeken ível felfelé, hogy hamar római tanulmányainak megszakítására „kényszerül”. Rómába már a király kamarásaként érkezik, amit két évvel később a VIII. Orbántól kapott pápai kamarási cím egészíti ki. Pázmány 1632-ben Rómában pap-pá szenteli, s azonnal magával haza is viszi a szép reményű ifjú klerikust. A következő évben óbudai prépost, majd 1634-től (huszonöt éves korában) esztergomi érseki helynök és szerémi püspök. Pázmány halála után, 1637-ben a veszprémi püspökség élére kerül, majd innen Lippayt követve érkezik 1642 őszén az egri püspökség élére. A ranglétrán azonban már nem léphetett tovább, mert 1647-ben egri püspökként fejezte be életét.

Alig néhány hónappal egri kinevezése után Jakusich diplomáciai küldetésben az erdélyi fejedelemhez utazott, hogy az uralkodót képviselve II. Rákóczi György esküvőjén tárgyalásokat folytasson. Már ekkor alkalmat nyílt arra, hogy az új egyházmegyéje területén élő keletiek kérdésével is foglalkozzon. A bécsi udvartól kapott instrukciók hatodik pontja ugyanis azt az utasítást tartalmazza, hogy a követ próbálja meg elérni Taraszovics püspök visszahelyezését a munkácsi püspöki székbe.¹⁸ Jakusich nem jár sikerrel, sőt néhány hónappal később I. Rákóczi György Juszkó János személyében új püspököt nevez ki, aki természetesen ellenezte az uniót.¹⁹ Az 1644 januárjában meginduló erdélyi támadás után az év őszétől Jakusichot egy újabb diplomáciai küldetés tartja távol az egyházmegyéjétől, s az unió ügyétől. Rómába utazik, hogy egyrészt a magyar főpapság követeként a kinevezési díjak ügyében érjen el engedményeket a Szentszéknél, másrészt pedig az uralkodó képviselőként pápai segélyt kérjen Magyarország védelmére.²⁰ Egyelőre nem került elő olyan adat, mely arra utalna, hogy római tartózkodása alatt a Szentszékkel tájékoztatta volna az egyházmegyéje területén élő keleteik körében képződő unióról. Mindössze egy kérvényének összefoglalása maradt fenn a Propaganda-Kongregációban, melyet annak érdekében nyújtott be, hogy a vele egyidőben éppen Rómában tartózkodó keleti szertartású

¹⁷ VERES, *op. cit.*, 34-35.

¹⁸ Hodinka Okm. 99. sz. irat.

¹⁹ Hodinka Okm. 104. sz. irat.

²⁰ FRAKNÓI, V., *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékel*, Budapest 1903, vol. III., 357; TUSOR, P., „Jakusith Görgy egri püspök római követjárása 1644-45-ben”, in *Hadtörténeti Közlemények* 2 (2000) 237-268.

papnövendék helyet kapjon a Görög Kollégiumban. A kérvény összefoglalásából nem derül ki, hogy a papnövendék vele együtt utazott ki, vagy esetleg már Rómában tartózkodott.²¹ A Német-Magyar Kollégiumban ekkor nem volt egri egyházmegyésként nyilvántartott növendék. 1645 októberében érkezett a kollégiumba az egri egyházmegyés Goda György, akit viszont a győri püspök ajánlott, s akiről a kollégium anyakönyve feljegyzi azt, hogy ő is és szülei is mindig katolikusok voltak.²² A kérvény sorsáról, az elutasítás konkrét okáról egyelőre nem került napvilágra újabb adat. Tény viszont az, hogy 1650-ben Lippay esztergomi érsekként újra kérvényezi két növendék elhelyezését.²³

1645 végén Jakusich ismét Magyarországon tartózkodik: decembertől Ungváron időzik nővérénél, Jakusich Annánál, aki nem sokkal korábban elhunyt férjét, Drugeth János országbíróat gyászolta. A több hónapig tartó ungvári tartózkodása teremtett alkalmat arra, hogy 1646. április 24-én sor kerülhessen az unióra, melyet két bazilita szerzetes, Parthén Péter és Kosoviczki Gábor készített elő. A két bazilita 1643-tól kezdve élt Ungváron, ahol Jakusich Anna adományozott nekik házat. Parthén a munkácsi kolostorból jött át Juszkó érkezését követően, míg Kosoviczki Lengyelországból érkezett.²⁴ Míg Parthén Taraszovics közvetlen környezetében lett katolikusá, Kosoviczki valószínűleg még Lippay kezdeményezésére érkezett Magyarországra. Lippay az idézett *ad limina*-jelentésében utalt arra a tervére, hogy Lengyelországból hozat szerzeteseket az unió terjesztése érdekében. Lippay és Kosoviczki kapcsolatát bizonyítja az is, hogy a bazilita még az ötvenes években is küldött rövid jelentéseket az akkor már esztergomi érseknek. 1651. július 27-én Homonnán kelt levelében arról értesíti az érseket, hogy Taraszovics halála után a papság Parthén Pétert (akiről megjegyzi, hogy egyetlen munkatársa) választotta püspöknek. A választást mind az egri püspök (Kisdý Benedek), mind pedig a csanádi püspök és szepesi prépost (Tarnóczy Mátyás) jóváhagyta.²⁵ Hat évvel később szintén Homonnáról írott levelében (1657. július 2.) utal az érsek korábbi levelére (tehát valószínűleg állandó kapcsolatban voltak). Mentetgetőzik, hogy az érsek utasítása ellenére sem jelent meg személyesen nála, hogy az unió helyzetéről beszámoljon, de a homonnai parókia és iskola vezetése min-

²¹ LACKO, *op. cit.*, függelék: 21. számú irat.

²² VERES, *op. cit.*, 46.

²³ LACKO, *op. cit.*, függelék 32. sz. irat.

²⁴ LACKO, *op. cit.*, 145.

²⁵ EPL Arch. Vet. X 24. 18. cs. 291.

den idejét lefoglalja. Biztosítja arról, hogy feladatának megfelelően meghagyja Parthén püspöknek, hogy tegyen beszámolót az érseknek és válaszoljon a kérdéseire.²⁶

Jakusich egri működésének idejéből már csak egy, az unióval kapcsolatos további dokumentum maradt fenn. Egy hónappal az ungvári unió megkötése után védelmébe veszi Berezniczki Jakab kisbereznai papot, s kijelenti, hogy azt minden egyházi szabadság megillet.²⁷ Az unióval kapcsolatos tevékenységéről elmondható, hogy nagy valószínűséggel elődje, Lippay György elképzelései szerint járt el, aki az esztergomi székbe távozva is próbálta kézben tartani az események alakítását.

5. Varró István

Mielőtt visszatérnénk Lippay érseki működésének bemutatására, érdemes tennünk egy kitérőt és figyelmünket egy olyan egyházi személyiségre fordítani, aki a szakirodalomban az ungvári unióval kapcsolatban ugyan csak elvétve kerül megemlítésre, saját állítása szerint mégis fontos szereplője volt az eseményeknek. Varró István egri kanonok, hevesi főesperes és ungvári plébános nevével egy 1641. június 23-án keletkezett dokumentumban²⁸ találkozunk. Az irat a Varró által az egri káptalan előtt bejelentett tiltakozást rögzíti Taraszovics Bazil püspök letartóztatása ellen. Hodinka²⁹ és Lacko³⁰ is csak ezzel az eseménnyel kapcsolatban említi meg nevét. A Német-Magyar Kollégium levéltárában azonban fennmaradt egy rövid feljegyzés, mely arról tanúskodik, hogy Varrónak valószínűleg több köze volt az ungvári unióhoz. A kollégium anyakönyve szerint Varró István 1610-ben Leleszen született nemesi családban. Apja katolikus, anyja protestáns volt. Ő maga tizennégy éves korában katolizált. Tanulmányait Leleszen kezdte, majd Nagyszombatban és Bécsben folytatta a jezsuitáknál. Nagyszombatban három évig, Bécsben egy évig volt a Mária-Kongregáció tagja. Pázmány javaslatára 1632-ben érkezett Rómába, ahol a filozófiai tanulmányokkal folytatódott képzése. 1637-ben papként hagyta el az intézetet. Rektora kíméletlenül feljegyzi róla, hogy magaviselete és tanulmányi előmenetele közepesre értékelhető, nehezen kezelhető növendék volt. Az anyakönyvi

²⁶ EPL Arch. Vet. X 35a. 30. cs. 3.

²⁷ Hodinka Okm., 111.

²⁸ Hodinka Okm., 79.

²⁹ Hodinka Tört., 284. és 289.

³⁰ LACKO *op. cit.*, 68.

bejegyzések megőrizték későbbi előmenetelét is. Ezek szerint ungvári plébánosként mintegy háromszáz eretneket megtérített, a görög pátriárkát az egységre vezette, a Rákóczi-féle hadjárat idején fogságba esett és kegyetlenül megkínózták, hitéért sokat szenvedve, egri kanonokként 1647-ben halt meg.³¹ Az előmenetelére vonatkozó bejegyzések egy 1658 körül keletkezett, szintén a kollégium levéltárában őrzött összefoglalásból származnak.³² A dokumentum szerzője Benkovich Ágoston, későbbi pálos rendfőnök és váradi püspök, a görög katolikusok hathatós pártfogója,³³ aki 1653 és 1658 között volt a kollégium növendéke. Ezekben az években a Propaganda-Kongregáció jelezte a pápai kollégiumok vezetői felé azt a szándékát, hogy szeretne részletes tájékoztatást kapni a papnevelő intézetekből hazakerülő növendékek további sorsáról. Valószínűleg ezért kérte meg a Német-Magyar Kollégium rektora, Aloiso Spinola, Benkovich Ágostont arra, hogy készítsen egy összefoglalást azokról az egykori növendékekről, akiket ismert. Benkovich huszonhat egykori növendékről (köztük kilenc pálosról) írt rövid összefoglalást, többnyire személyes tapasztalataira hivatkozva. A sorban harmadik Varró István, akiről egészen pontosan ezt jegyzi föl:

Dominus Stephanus Varro. Canonicus Agriensis primo parochum egit in oppido Ongvar, quod totum olim haereticum ferme convertit. Ego qui haec scribo puer ab ore eius audivi quondam patriarcham grecum convertit ad unionem. Plusquam trecentos ad viam salutis ab haeresi reduxisse. Factus deinde Abbas. tempore Rakotiani belli captus et miserrime habitus, multa pro fide pertulit et tandem in laboribus Christi mortuus exul anno 1647.³⁴

Benkovich tehát gyermekként magától Varrótól hallotta, hogy az ungvári plébános a görög pátriárkát az unióra vezette. Természetesen további kutatások tárgya lesz annak kiderítése, hogy egészen pontosan miként kell értelmezni Varró szerepét. Elképzelhető, hogy Lippay, majd Jakusich utasításainak gyakorlati végrehajtója volt, s az ungvári unió megkötésének technikai lebonyolításában kaphatott fontos szerepet.

³¹ VERES, *op. cit.*, 37.

³² ACGU Rel. ms., 74. fol. 1-4.

³³ VÉGHSEŐ, T., „Benkovich Ágoston váradi püspök működésének görög katolikus vonatkozásai”, in *Athanasiana* 16 (2003) 99-122.

³⁴ ACGU Rel. ms., 74. fol. 1.

Mindenesetre érdekes, hogy Benkovich Jakusich-csal kapcsolatban nem tesz utalást az ungvári unióra, fontosabbnak tartja a kapucinusok letelepítése érdekében tett lépéseinek megemléztését.³⁵ Lippayról – mivel a magyar primásként közismert volt – mindössze annyit jegyez meg, hogy művei hirdetik erényeit.³⁶ Mivel Varró 1647-ben meghalt, nem nehéz kideríteni, hogy mikor kerülhetett sor a gyermek Benkovich-csal való találkozására. Valószínűnek tűnik, hogy 1646 májusában Varró az egi káptalan képviselőjében részt vett a pozsonyi országgyűlésen. Ekkor Benkovich már a városban a jezsuiták növendéke volt. Mivel később Benkovich élénk érdeklődést mutatott a görög katolikusok iránt (még ruszinul is megtanult), s több évtizedes munkásságának jelentős részét töltötte ki az unió előmozdítása, nem zárható ki, hogy éppen Varró elbeszélése irányította figyelmét a görög katolikusokra.

6. Lippay György az esztergomi érseki székben

A primási székbe történő áthelyezése után Lippay továbbra is figyelemmel kísérte a keletiek között végzett uniós munka sorsát. Az események közvetlen irányítását ugyan átengedte Jakusichnak, de annak halála után – ahogyan ő maga is írja 1654-ben – ismét átvette a kezdeményezést.

1648. május 14-én, Pozsonyban kelt levelében biztosítja az egyesült papságot arról, hogy az uniós megegyezés értelmében a katolikus egyházi rend kiváltságait kiterjesztik rájuk is.³⁷ Az év őszén a nagyszombati nemzeti zsinat is megerősítette az uniót és az egyesült papság felvételét a katolikus egyházi rendbe. Erről Lippay tájékoztatja a Szent-széket is az 1650-ben összeállított *ad limina*-jelentésében.³⁸

1651. július 23-án kelt levelében arra kéri a pápát, hogy az esztergomi érsekség és az egi egyházmegye területén élő már több mint négyszáz egyesülni kívánó pap és híveik számára a Szent-szék állítson fel egyházmegyét. Kéri azt is, hogy a pápa engedélyezze számára, hogy ő maga vagy képviselője papokat szentelhessen és püspöki funkciókat végezhesen az egyesültek között.³⁹

³⁵ ACGU Rel. ms., 74. fol. 4.

³⁶ ACGU Rel. ms., 74. fol. 1.

³⁷ Hodinka Okm., 113.

³⁸ LACKO, *op. cit.*, függelék 32. sz. irat

³⁹ Hodinka Okm., 116. sz. irat.

1651. szeptember 5-én Parthén Pétert az egyesültek vizitátorává nevezi ki és felruhazza a kormányzáshoz szükséges fakultásokkal. A vizitátor joghatósága nem csak az esztergomi egyházmegyére terjed ki, hanem a királyság egész területére, amennyiben az illetékes ordináriusok másképpen nem rendelkeznek.⁴⁰ Öt nappal később X. Ince pápánál kéri a Parthén szakadár püspök által történt felszentelésének érvényesítését,⁴¹ s római ágensét, Giacomo Favillát is sürgeti.⁴² Kérését a következő évben is megismétli (1652. július 19.).⁴³ Sürgetőnek érzi Parthén helyzetének rendezését, mert Taraszovics halála után Lórántffy Zsuzsanna fejedelemasszony utasítására tizenkét kálvinista prédikátor választott új szakadár püspököt. A protestáns befolyás leküzdése érdekében Parthén tekintélyét mindenképpen meg kellett erősíteni. Míg a Szentszék válasza meg nem érkezett, maga Lippay is szükségesnek tartotta támogatásáról biztosítani az egyesült püspököt. 1652. augusztus 22-én szláv nyelvű levélben fordul az egyesült papsághoz, melyben felszólítja őket, hogy csak Parthénnek engedelmessé legyenek, utasításait alázattal fogadják, s hajtsák végre, amennyiben azt akarják, hogy a császári védelem és kegy rájuk is kiterjesztésre kerüljön. Külön figyelmezteti őket arra, hogy a szakadár püspöknek semminemű tekintélye és hatalma nincsen a császárnak alávetett területeken. Biztosítja az egyesülteket arról, hogy szerzetesüket a jövőben is ugyanolyan szabadon gyakorolhatják majd, mint a múltban: neki nem áll szándékában azon semmit sem változtatni.⁴⁴ Ez utóbbi kitétel nyilván a keletiek félelmeit volt hivatott eloszlatni, akik tanúi lehettek annak, hogy az unió érdekében fáradozó Kosoviczki Gábor bazilita időnként latin rítusban is végzett szertartásokat, mígnem a Szentszék – Kisdy Benedek egri püspök közbenjárására – ezt meg nem

⁴⁰ Hodinka Okm., 118. sz. irat.

⁴¹ Hodinka Okm., 119. sz. irat.

⁴² LACKO, *op. cit.*, függelék 35. sz. irat.

⁴³ Hodinka Okm., 124. sz. irat. A Congregatio Sacri Officii és a bécsi nuncius közötti levelezés e tárgyban: LACKO, *op. cit.*, függelék 37-39. sz. iratok.

⁴⁴ Latin nyelvű másolata: EPL AEV 2116/1. Ez a dokumentum tudomásom szerint még nem ismert a szakirodalomban. Hodinka Antal az Okmánytár bevezetőjében megjegyzi, hogy a 2116. jelzetű iratcsomó címe alapján ugyan az 1652 és 1765 közötti időszakból tartalmaz 19 dokumentumot, a valóságban mégis 3. számmal kezdődik és csak 1686-tól kezdve található benne iratok, s megállapítja: „Lippay idejéből a hprim. lev.-tárban a munkácsi püspökségre vonatkozó irat nincsen” (Hodinka Okm., XVIII. oldal). Valószínűleg Hodinka kutatásai idején a 2116/1. számú irat valóban máshová került, s egy későbbi rendezés során került vissza helyére. A levél teljes szövegét függelékben közöljük. A 2116/2. számú dokumentum ma sem található.

tiltotta.⁴⁵ Lippay a protestánsokkal szemben is biztosítani kívánta a keletieket: a kálvinista befolyás érinteni fogja a rítus kérdését is (ha már a püspököt is prédikátorok választják), míg a katolikus egyház nevében ő garantálni tudja a szertartás sértetlenségét.

Lippay támogató levelére szükség is volt, mivel Parthén megerősítésére irányuló kérését csak VII. Sándor pápa teljesíti 1655 májusában, illetve júniusában.⁴⁶ A pápa rendelkezését Lippay 1655. július 22-én hozza nyilvánosságra Trencsénben kelt levelében⁴⁷ és az év végén köszönetet mond a pápának⁴⁸ Négy évvel később, 1659 őszén I. Lipót is megteszi a szükséges lépéseket Parthén helyzetének törvényesítése érdekében: főkegyúri jogaira hivatkozva kinevezi munkácsi püspökké⁴⁹ és utasítja a pozsonyi kamarát, hogy a kinevezett püspököt iktassa be a püspökség javadalmába.⁵⁰ A következő év elején Lippay is törvényes püspökké nyilvánítja Parthént.⁵¹

1654. július 2-i keltezéssel részletes beszámolót küld a Szent széknek az unió helyzetéről és az egyházmegye kánoni felállítása érdekében.⁵² Ebben ismét kitér arra a veszélyre, amit a protestáns erdélyi fejedelmek jelentenek a keletiekre nézve. Fontosnak tartja az egyházszervezet mihamarabbi megerősítését annak érdekében, hogy az egységet a lehető leghamarabb elfogadja minden érintett, és ne legyen mód a visszafejlődésre. Nem tehetett arról, hogy az egyházmegye kánoni felállítására csak egy bő évszázaddal később kerülhetett sor. Törekedett arra is, hogy az egyesült papság jogai az országon belül is minél hamarabb érvényesüljenek és az unió egyik fontos feltétele, s 1648-as nagyszombati zsinat ez irányú rendelkezése a gyakorlatba is átkerüljön. 1655-ben Homonnai Drugeth György ungi főispán pátensében Lippay érsek közbenjárására hivatkozva nyilatkozik az egyesült papság jogállásáról.⁵³ Fáradozásai ellenére ez a kérdés is még hosszú évtizedeken át tisztázatlan maradt.

1665. október 20-án a Giulio Spinola bécsi nunciusnak írt levelében Lippay még kitér a Parthén halála után megüresedett munkácsi

⁴⁵ Az ügy dokumentumai: LACKO, *op. cit.*, 24-30. számú iratok.

⁴⁶ Hodinka Okm., 130. és 131. sz. iratok. További kapcsolódó dokumentumok: LACKO, *op. cit.*, függelék 40-41. és 43-45. sz. iratok.

⁴⁷ Hodinka Okm., 134. sz. irat.

⁴⁸ LACKO, *op. cit.*, függelék 46. sz. irat.

⁴⁹ Hodinka Okm., 140. sz. irat.

⁵⁰ Hodinka Okm., 139. sz. irat.

⁵¹ Hodinka Okm., 141. sz. irat.

⁵² Hodinka Okm., 126. sz. irat.

⁵³ Hodinka Okm., 129. sz. irat.

szék betöltésének kérdésére is és ígéri, hogy Szeged Ferenc váci püspökkel megfelelő információkat küld Bécsbe.⁵⁴ Ekkor azonban az érsek már súlyos beteg, s csak néhány hónap választja el 1666. január 3-án bekövetkezett halálától.

Lippay György életművében a görög katolikusok érdekében folytatott tevékenysége semmiképpen sem tekinthető mellékesnek. Érseki kinevezését követően szinte azonnal napirendre került bíborossá kreálása is. Mivel ebben az időszakban a magyar főpapokat a császár jelölte a bíborosi kinevezésre, akinek tekintettel kellett lennie hatalmas birodalmának más főpapjaira is, Lippaynak hosszú küzdelmet kellett folytatnia a császári jelölés elnyeréséért. A végül eredménytelennek bizonyult küzdelem jól dokumentált, a Tusor Péter által közölt iratok és azok feldolgozása adalékokkal szolgálhat Lippay és a görög katolikus kapcsolatának vizsgálatához is.⁵⁵ 1652-ben Lippaynak sikerült szert tennie egy rendkívüli császári ajánlásra, melynek dokumentumaiban utalást találunk a görög katolikusokra is. III. Ferdinánd levele X. Ince pápához (1652. május 26.), egy emlékirat X. Ince pápához (1652 nyara) és egy másik emlékirat Fabio Chigi bíboros államtitkárhoz (1652 ősze) Lippay bíborosi kinevezése mellett különböző érveket hoznak fel. A dokumentumok szerzői felsorolják a jelölt érdemeit, melyek között megemlítik azt is, hogy Lippay nem csak a protestantizmus visszaszorításában szerzett elévülhetetlen érdemeket, hanem a Magyarországon élő keleti szertartású keresztények katolikusossá tételében is. Az iratok érzékeltetik a különbséget is az eretnekeknek nevezett protestánsok és a szakadároknak tekintett keletiek soraiban végzett tevékenység között: Lippay az előbbieket megtértítette (*convertiti*), míg utóbbiakat visszavezette a Szentszéknek való engedelmességre (*ridotti all'obediENZA della Santa Sede*).⁵⁶ Mindez azt bizonyítja, hogy a 17. század közepétől az egyházi unió kérdésének egyre több figyelmet szenteltek, s az uniós tevékenységet végző egyháziak esetében előmenetelükre is hatással volt.⁵⁷

⁵⁴ LACKO, *op. cit.*, függelék 54. és 56. sz. iratok.

⁵⁵ TUSOR P., *Purpura Pannonica. Az esztergomi „bíborosi szék” kialakulásának előzményei a 17. században*, Collectanea Vaticana Hungariae, Classis I, vol. 3., Budapest-Róma, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Egyháztörténeti Kutatócsoportja, 2005.

⁵⁶ TUSOR, *op. ult. cit.*, 10., 17-19. sz. iratok.

⁵⁷ Jó példa erre évtizedekkel később Benkovich Ágoston püspöki kinevezése: őt az uralkodó, a Szentszék és a kánoni kivizsgálásába bevont tanúk kifejezetten azért találták méltónak a váradi püspöki székre, mert korábban évtizedeken keresztül a görög katolikus egyház megerősítésén fáradozott.

Függelék

Pozsony, 1652. augusztus 22.

Lippay György esztergomi érsek szláv nyelvű levelének latin másolata.

EPL AEV 2116/1

Nos Georgius Lippay miseratione divina ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archiepiscopus, locique eiusdem comes perpetuus, primas Hungariae, legatus natus, summus et secretarius cancellarius, ac sacratissimae Caesarae Regiaeque Maiestatis intimus consiliarius universis et singulis praesentes nostras lecturis et inspecturis religiosis, capellanis ritus graeci, plebanis in dominiis sacratissimae Caesarae Regiaeque Maiestatis sub corona Hungariae degentibus salutem et divinam benedictionem. Dilectus nobis in Christo Reverendissimus Pater Petrus Parthenius Ordinis Sancti Basilii, et ritus graeci capellanus verae catholicae ecclesiae unitus episcopus Munkacsensis ex sua residentia exiens, aliquot menses in peragendis et promovendis ecclesiae suae negotiis non sine fructu consumpsit, non dubitamus, quod hoc libenter habebitis et pro merito reputabitis. Siquidem propter vestrum bonum et privilegia apud Suam Caesarem Maiestatem non segniter in eo laboravit et ad optatam finem deduxit. Quare vobis universis et vestrum singulis praefatis ruthenis capellanis praementionati ritus graeci in virtute sanctae et salutaris obedientiae ac sub excommunicationis paena firmiter praecipiendo committimus et mandamus, ut neminem alium episcopum ruthenum et graeci ritus praeter praenominatum Reverendissimum Patrem Petrum Parthenium visitare permittatis nec permittere valeatis, eius autem salutaria monita cum humilitate acceptetis, si vultis vos dignos efficere gratia et protectione Suae Caesarae Regiaeque Maiestatis. Quod attinet ritus vestri graeci laudabiles ceremonias, eas liberi exerceatis sicut ante ita et in posterum. Cum nos modo, et praeterlapsis temporibus nihil in eis mutare intendimus. Praeterea sciatis etiam, quod falsus episcopus, qui se intruserat schismaticus nulla habet auctoritatem et potestatem supra capellanos in ditionibus sacratissimae Caesarae Regiaeque Maiestatis degentibus, quos omnes uti dilectissimos verae catholicae ecclesiae filios sue Maiestas Sacratissima contra omnes adversarios se protecturam benignissime obtulit. Post hac divina protectioni vos commendantes paternam benedictionem vobis largimur.

Datum Posonii in curia et cancellaria nostra archiepiscopali die
22 augusti anno Domini 1652.

Georgius Lippay
Archiepiscopus Strigoniensi
mp

L.S.